

Kuopion kaupungin

Varhaiskasvatussuunnitelma



Määräys OPH 2791-2018
Kasvun ja oppimisen lautakunta

Sisällysluettelo

Johdanto.....	4
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	5
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	5
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Kuopiossa	10
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	10
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	10
Varhaiskasvatuksen järjestäminen Kuopiossa	13
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	13
Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Kuopiossa	15
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	16
Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua Kuopiossa	17
2.4. Arvoperusta	17
Kuopion varhaiskasvatuksen arvoperusta.....	18
2.5. Oppimiskäsitys	19
Oppimiskäsitys Kuopion varhaiskasvatuksessa	19
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
2.7. Laaja-alainen osaaminen	20
Laaja-alainen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	21
Ajattelu ja oppiminen.....	22
Ajattelu ja oppiminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	23
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	23
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Kuopion varhaiskasvatuksessa	23
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	23
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	24
Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	24
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	25
Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Kuopion varhaiskasvatuksessa	25
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	26
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä Kuopion varhaiskasvatuksessa	27
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.....	27

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö Kuopion varhaiskasvatuksessa	28
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	28
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	28
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	29
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa	29
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	29
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	30
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	30
Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt Kuopiossa	31
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	32
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	32
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Kuopion varhaiskasvatuksessa	33
Monialainen yhteistyö	34
Monialainen yhteistyö Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	34
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	35
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	35
Pedagogisen toiminnan viitekehys Kuopion varhaiskasvatuksessa	36
4.2. Pedagoginen dokumentointi.....	36
Pedagoginen dokumentointi Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	37
4.3. Monipuoliset työtavat	38
Monipuoliset työtavat Kuopion varhaiskasvatuksessa	38
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	38
Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	40
4.5. Oppimisen alueet	40
Kielten rikas maailma.....	41
Kielten rikas maailma Kuopion varhaiskasvatuksessa	43
Ilmaisun monet muodot.....	43
Ilmaisun monet muodot Kuopion varhaiskasvatuksessa	44
Minä ja meidän yhteisömme	44
Minä ja meidän yhteisömme Kuopion varhaiskasvatuksessa	45
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	46
Tutkin ja toimin ympäristössäni Kuopion varhaiskasvatuksessa	47
Kasvan, liikun, kehityn.....	47
Kasvan, liikun, kehityn Kuopion varhaiskasvatuksessa	48
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	49
Kieleen ja kulttuuriin liittyvät tarkentavat näkökulmat Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	50
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	50

Kaksikielinen varhaiskasvatus Kuopion varhaiskasvatuksessa	51
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	52
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	52
Tuen järjestäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa.....	53
5.2. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	53
Yhteistyö tuen aikana Kuopion varhaiskasvatuksessa	54
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	54
Tuen toteuttaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	55
5.4. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	55
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	56
Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Kuopiossa.....	56
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	56
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	56
Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa	58
Lähteet	59
Liitteet.....	60

Johdanto

Uusi varhaiskasvatustalaki (540/2018) tuli voimaan 1.9.2018. Opetushallitus on uudistanut varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vastaamaan uutta varhaiskasvatustalakiä ja antanut 19.12.2018 määräyksen (OPH 2791-2018), jonka mukaan kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan on laadittava paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelma tulee määräyksen mukaisesti ottaa käyttöön elokuussa 2019.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019 perustuu varhaiskasvatustalakiin (540/2018) ja valtakunnalliseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 -asiakirjaan. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma koostuu valtakunnallisista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista täydennettynä paikallisilla painotuksilla, joissa kuvataan kuopiolaisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja –tapoja. Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma kattaa kuvauksen päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon, avoimen varhaiskasvatustoiminnan sekä ilta- ja vuorohoidon pedagogisesta järjestämisestä. Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma toimii pedagogista johtamista, arviointia ja kehittämistä ohjaavana asiakirjana.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma on 1.8.2019 alkaen velvoittava asiakirja, joka koskee kunnallista varhaiskasvatusta sekä yksityistä ja muiden tahojen järjestämää ja kaupungin valvomaa varhaiskasvatusta. Yksityisten ja muiden tahojen järjestämää ja kaupungin valvomaa varhaiskasvatusta tuottavat tahot noudattavat Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kirjaavat omat painotuksensa erillisiin toimintasuunnitelmiin. Palvelun tulee olla vähintään saman tasoista kuin Kuopion kunnallinen varhaiskasvatus, joka on kuvattu Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Keväällä 2019 Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseksi koottiin työryhmä, johon kuului edustajia jokaiselta kaupungin varhaiskasvatusalueelta. Päivitystyössä arvioitiin paikallisen vasutyön toteutumista päiväkodinjohtajien kautta henkilöstölle vietyinä kysymyksinä. Päivitystyössä hyödynnettiin myös keväällä 2018 tehdyn, vanhemmille suunnatun kyselyn tuloksia.

Varhaiskasvatuspalvelut on ollut osa Kasvun ja oppimisen palvelualueetta jo vuodesta 2009. Lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen nähdään pedagogisena jatkumona varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun ja toiselle asteelle, lukiokoulutukseen ja yliopisto-opintoihin. Varhaiskasvatus on luonnollinen osa lapsen ja nuoren oppimispolkua.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman mukainen toiminta varhaiskasvatuksessa tukee Kuopion kaupungin strategiaa. Varhaiskasvatuksen laatu heijastuu hyvinvoivien lasten kautta perheiden hyvinvointiin ja lisää kaupungin vetovoimaisuutta. Kaupungin strategian mukaisesti: ” Kuopiossa lapset ovat etusijalla – täällä on hyvä kasvaa.”

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlaki 2 §

⁴ Varhaiskasvatustlaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatustlaki 1 §

koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65-73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita täydentää Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen omat linjaukset ja painotukset, jotka on esitetty tässä asiakirjassa tummennetulla pohjalla perusteiden tekstin jälkeen. Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen kielellä. Jatkossa tästä asiakirjasta käytetään nimitystä Kuopion varhaiskasvatussuunnitelma. Kasvun ja oppimisen lautakunta hyväksyi Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman **11.6.2019**.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt noudattavat Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yksiköissä laaditaan tiimeittäin varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuva ryhmävasu. Perhepäivähoidossa ryhmävasun korvaavat pedagogiset tiimitehtävät, joiden aiheet ja toteutus suunnitellaan vuodeksi kerrallaan. Yksityiset palveluntuottajat laativat omat toimintasuunnitelmansa, jotka pohjautuvat soveltuvin osin Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvopohja täydentyy Kuopion omilla varhaiskasvatuksen arvoilla, joita ovat palveluhenkisyys, luottamuksellisuus sekä lasten ja perheiden osallisuus. Varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua itseensä luottavaksi, yhteistyökykyiseksi ja vastuuntuntoiseksi ihmiseksi.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa on huomioitu seuraavat paikallisen tason suunnitelmat:

- Esiopetuksen opetussuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseksi koottiin työryhmä, jonka järjestäytymiskokous oli 21.2.2019. Työryhmään kuului edustus jokaiselta kaupungin varhaiskasvatusalueelta, yksityisen päivähoiton palveluohjaaja, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä palvelupäällikkö. Vasutyöryhmä kokoontui säännöllisesti kerran kuukaudessa. Työryhmä hyödynsi päivitystyössä vanhemmille suunnatun vasukyselyn tuloksia. Kysely toteutettiin keväällä 2018. Työryhmässä käsitellyt asiat vietiin aluekokouksiin ja sieltä edelleen toimintayksiköihin ja perhepäivähoitoon käsiteltäväksi työntekijöiden kanssa. Päivitystä tehtiin yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä lasten kuntoutuksen kanssa.

Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa palvelun järjestämistä ja varhaiskasvatustoimintaa koskevaa arviointia sekä ulkopuoliseen arviointiin osallistumista kuvataan luvussa 7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot¹⁷.

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²². Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

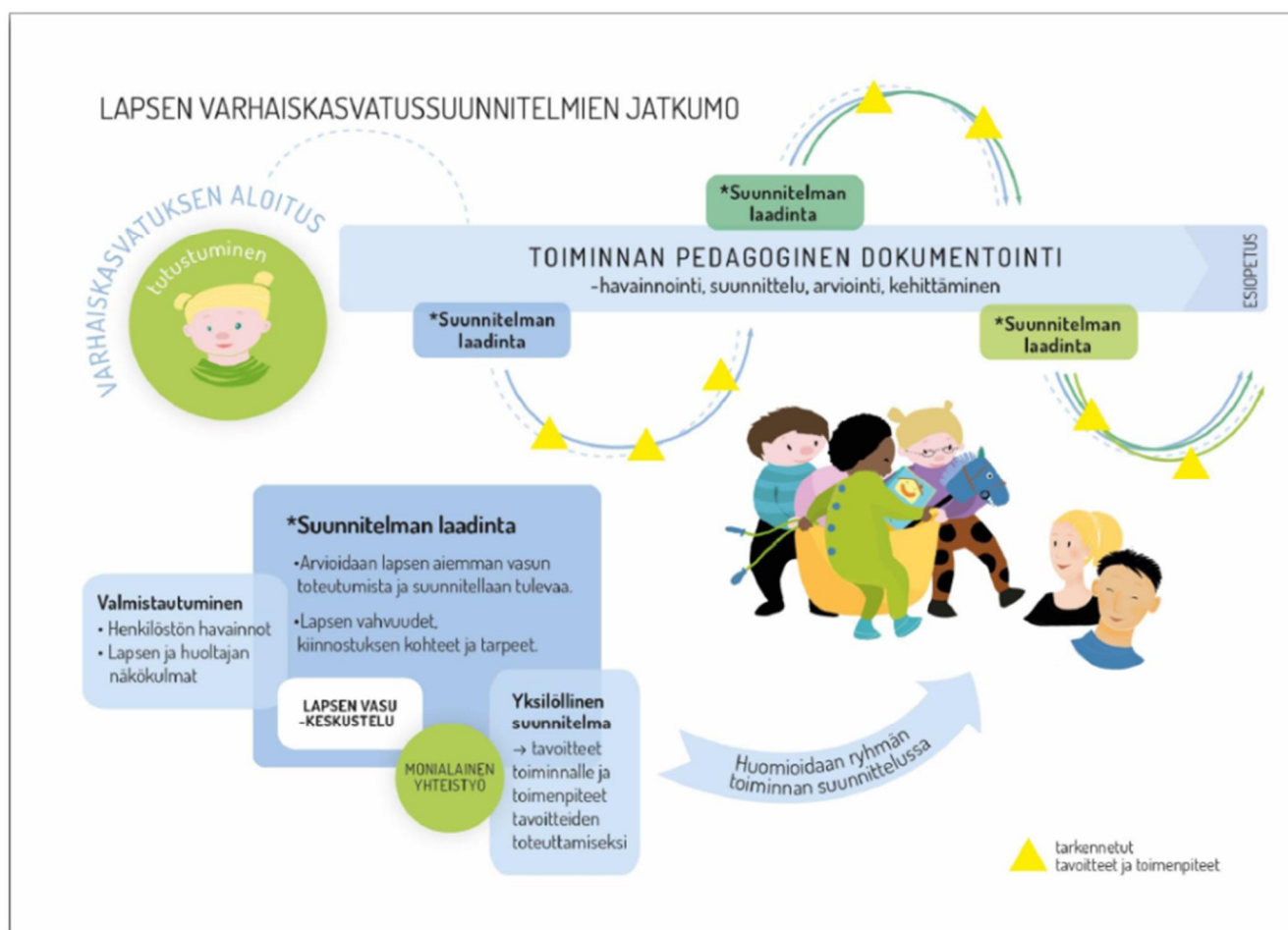
¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁴.



Kuvittaja: Kaisa Rekinen

²³ Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁴ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

²⁵ Opetushallitus 2017.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Kuopiossa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on prosessi, joka alkaa silloin kun perhe tulee tutustumaan varhaiskasvatuksen palveluihin, ja päättyy, kun lapsi siirtyy kouluun. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) on pedagoginen asiakirja, joka laaditaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa jokaiselle päiväkodissa, perhepäivähoidossa ja avoimen varhaiskasvatustoiminnan kerhotoiminnassa olevalle lapselle. Osana lapsen vasun laadintaa pidetään lapsen huoltajan kanssa vähintään kerran vuodessa vasukeskustelu. On myös tärkeää, että lapsi osallistuu ja tulee kuulluksi varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan ja arvioinnin kaikissa vaiheissa.

Lapsen vasu on pedagoginen suunnitelma ja osa varhaiskasvatuksen pedagogista dokumentointia. Lapsen vasun laatimisesta päiväkodeissa vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Pääsääntöisesti lasten vasut kirjaa varhaiskasvatuksen opettaja. Kuopion kaupungin päiväkodeissa vasun kirjaaminen toteutetaan sähköisesti Muksunetti-sovelluksessa. Perhepäivähoitaja laatii lapsen vasun oman esimiehensä ohjaamana. Perhepäivähoidossa, avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa sekä yksityisessä varhaiskasvatuksessa on käytössä lapsen vasulomake.

Lapsen siirtyessä ryhmästä tai päiväkodista toiseen, hänen varhaiskasvatussuunnitelmansa näkyy Muksunetti-sovelluksen kautta uudessa ryhmässä tai päiväkodissa. Lapsen siirtyessä perusopetukseen tai muuttaessa toiseen kuntaan, vanhemmat voivat tulostaa lapsen vasun itselleen.

Kuopion kaupungin päiväkotien hoito- ja kasvatushenkilöstö laatii Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaan, ryhmänsä lasten vasuihin ja pedagogiseen dokumentointiin pohjautuvan Ryhmävasun. Sen avulla suunnitellaan, dokumentoidaan, arvioidaan ja kehitetään koko lapsiryhmän henkilöstön ja yksittäisen työntekijän pedagogista toimintaa ja osaamista.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastavina aukioloaikoina²⁶. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁷. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan

²⁶ Varhaiskasvatustlaki 5 § 4 momentti

²⁷ Varhaiskasvatustlaki 1 §

²⁸ Varhaiskasvatustlaki 1 ja 12 §

tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁹. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto³⁰.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³¹. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³² sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³³ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁴. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁶, tasa-arvolaki³⁷, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁸, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁹, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁰, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴¹ sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet⁴². Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolaki⁴³, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁴, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁵ ja terveydenhuoltolaki⁴⁶ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³³ Hallintolaki (434/2003)

³⁴ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁵ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁷ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁸ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴¹ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴² Kestävä kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴³ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴⁴ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁵ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁶ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuslain⁴⁷ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁸. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁹. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁰ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵¹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵². Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵³.

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵² Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 75 §

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵⁴. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁵. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁶.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen Kuopiossa

Kuopion varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksen mukaan varhaiskasvatuspalvelut tarjoaa yhdessä perheiden ja muiden toimijoiden kanssa lapselle turvallisen, kehitykselle, oppimiselle ja leikille suotuisan kasvuympäristön. Varhaiskasvatus on aikaansa seuraavaa ja kestävästä kehitystä tukevaa.

Kuopion varhaiskasvatuspalvelut on hallinnollisesti osa Kasvun ja oppimisen palvelualueita, johon kuuluvat varhaiskasvatuspalvelut, perusopetus- ja nuorisopalvelut, lukiotoimi sekä kasvun ja oppimisen tuen palvelut. Kuopion kaupungin hallintosäännön mukaan varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisvastuu on kasvatustoimintajohtajalla. Palvelujen tuotantovastuu on palveluprosesseittain palvelupäälliköillä. Lisäksi on erikseen sovittu toiminnan kehittämisvastuiden jakamisesta.

Kuopion kaupunki järjestää varhaiskasvatusta kunnallisena päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona ja avoimena varhaiskasvatustoimintana. Lisäksi kaupunki hankkii osan varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta yksityisten päivähoitopalvelujen tuottajilta (yksityiset päiväkodit ja perhepäivähoito). Yksityisen päivähoitotoiminnan valvonnasta vastaa varhaiskasvatuspalvelujen hallinto.

Kuopiossa esiopetukseen osallistuvilla lapsilla järjestetään aamu- ja iltapäivisin varhaiskasvatusta pääsääntöisesti lapsen esiopetusryhmässä.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁷. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁸. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁵⁹.

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁶ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁶⁰. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶¹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶². Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶³. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁴. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁵. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laajalaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁶⁶.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa⁶⁷.

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁴ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Kuopiossa

Kuopiossa varhaiskasvatusta tarjotaan kunnallisena ja yksityisenä varhaiskasvatustoimintana päiväkodeissa ja perhepäivähoitona sekä kunnan järjestämänä avoimena varhaiskasvatustoimintana.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatustoiminta

Kuopion päiväkodit toimivat lähipäiväkotiperiaatteella, jossa varhaiskasvatustoiminta pyritään järjestämään lähelle palvelun käyttäjiä. Lasten toiminta toteutetaan pienryhmätoimintana, jolloin lapsiryhmät ovat pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti muodostettu huomioiden lasten ikä ja lasten tuen tarve. Kokonaisvastuu lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutumisesta ja arvioinnista on tiimivastavalla varhaiskasvatuksen opettajalla.

Jokaisella lapsella on oma lapsiryhmä, jossa työskentelevät lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavat aikuiset. Jokaiselle lapselle on nimetty oma vastuu aikuinen, jonka rooli korostuu lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa sekä perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Kuopiossa ilta- ja vuorohoitoa järjestetään keskitetysti tiettyihin päiväkoteihin lapsille, jotka sitä huoltajien työn tai opiskelun vuoksi tarvitsevat.

Päiväkotien lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia ohjaa pedagogisen johtamisen vuosikellon mukainen toiminta, jonka toteutumisesta arvioidaan vuosittain. Vuosikellon keskeisinä rakenteina ovat johtaminen ja tiimityö sekä ennalta sovitut pedagogiset painopisteet, keväisin toteutettava arviointipäivä ja syksyisin toteutettava suunnittelupäivä. Pedagogisen vuosikellon mukaista toimintaa ohjaavat keskeiset työmenetelmät ovat havainnointi ja dokumentointi sekä lapsen vasun ja ryhmävasun muodostama kokonaisuus (ks. luku 3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet).

Perhepäivähoito

Kuopiossa perhepäivähoitoa järjestetään

- Perhepäivähoitajan omassa kodissa tapahtuvana perhepäivähoitona
- Kolmiperhepäivähoitona, jossa perhepäivähoitaja toimii lasten kodeissa
- Kotiryhmänä, jossa työskentelee kaksi perhepäivähoitajaa toisen hoitajan kotona

Perhepäivähoitajat ovat suorittaneet perhepäivähoitajakurssin, ammattitutkinnon tai muun hoito- ja kasvatustutkinnon. Perhepäivähoitaja työskentelee itsenäisesti ja vastaa oman ryhmänsä toiminnasta. Jos ryhmäperhepäivähoidossa työskentelee yhdessä kolme hoitajaa, heistä yhdellä on oltava ammatillinen perustutkinto.

Perhepäivähoitaja voi hoitaa omassa kodissaan samanaikaisesti enintään neljää alle kouluikäistä lasta perhepäivähoitajan lapset mukaan lukien, sekä lisäksi yhtä osapäivähoitoa tarvitsevaa esikoululaista tai koululaista.

Kolmiperhepäivähoidossa ryhmäkoko määräytyy samoin perustein. Perhepäivähoitaja työskentelee perheiden sopimuksen mukaisesti lasten kodeissa. Kolmiperhepäivähoito edellyttää hyvää yhteistyötä ja joustavuutta kaikilta osapuolilta. Ruokahuollosta vastaa vuorollaan aina se perhe, jonka kodissa hoito tapahtuu. Perhepäivähoitaja voi erityistapauksissa hoitaa vain yhden perheen lapsia/lasta perheen kodissa.

Kotiryhmissä voi kaksi hoitajaa samanaikaisesti hoitaa enintään kahdeksaa lasta, sekä näiden lisäksi osapäiväisesti kahta esikoululaista tai koululaista.

Perhepäivähoidon varahoitoa toteutetaan erillisissä tai päiväkotien yhteydessä toimivissa varahoitoryhmissä, päiväkotiryhmissä tai toisten perhepäivähoitajien kotona. Varahoidon laatu varmistetaan takamalla mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet lapselle sekä huolehtimalla lasta koskevasta tiedonsiirrosta hoitajan ja varahoitopaikan välillä.

Perhepäivähoitajan lähimpänä esimiehenä toimii alueen perhepäivähoidonohjaaja tai päiväkodinjohtaja. Perhepäivähoidon ohjaus on hoitajan ja ohjaajan välistä ammatillista vuoropuhelua, jonka tavoitteena on ylläpitää hoitajan osaamista ja työhyvinvointia. Ohjauksen menetelminä Kuopiossa ovat työkokoukset, tiimitoiminta, kotikäynnit, kehityskeskustelut ja yhteydenpito hoitajan kanssa KasvaNetin, sähköpostin ja puhelimen välityksellä.

Tiimityö perhepäivähoidossa on pedagogista keskustelua, vertaistukea ja toiminnan suunnittelua. Tiimitoiminnalle on sovittu aika, paikka ja sisältö. Tiimityöskentelyllä vahvistetaan perhepäivähoidon laatua ja hoitajien ammatillisuutta. Perhepäivähoidonohjaajat suunnittelevat tiimitoiminnan sisältöjä elo- ja tammi-kuussa.

Avoim varhaiskasvatustoiminta

Kuopiossa on tarjolla maksutonta avointa varhaiskasvatustoimintaa, jotka toimivat monenlaisissa tiloissa ja ympäristöissä. Toiminta on Kuopion varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Henkilöstöllä on kelpoisuusehtojen mukainen tai muu soveltuva koulutus. Avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa henkilöstö toimii työpareittain.

Avoim päiväkotitoiminta on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille yhdessä huoltajien kanssa.

Kerhotoiminta on tarkoitettu kotihoidossa oleville 2 – 5 -vuotiaille lapsille.

[Avoim varhaiskasvatustoiminta Kuopiossa](https://www.kuopio.fi/fi/avoimet-paivakodit-ja-kerhot) / <https://www.kuopio.fi/fi/avoimet-paivakodit-ja-kerhot>

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä ⁶⁸.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen

⁶⁸ Varhaiskasvatustilaki 3 § 1 momentti 5 kohta

edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁶⁹.

Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua Kuopiossa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö perustuu hyvään vuorovaikutukseen, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioittaminen, luottamuksellisuus ja dialogisuus.

Lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Huoltajilla on mahdollisuus tutustua toimintayksikköön ja lapsiryhmän toimintaan yhdessä lapsensa kanssa perheen mahdollisuuksista riippuen kahden viikon ajan. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen tutustuen häneen huoltajien avulla tutustumisjakson aikana. Lapsen aloittaessa ensimmäisen kerran varhaiskasvatuksessa, hänelle nimetty vastuuaikuinen voi tehdä tutustumiskäynnin perheen kotiin huoltajien niin toivoessa.

Lapsen siirtyessä ryhmästä tai päiväkodista toiseen huoltajien kanssa keskustellaan siirtymisestä ja mahdollisesta tiedonsiirrosta. Lähettävän päiväkodin johtaja huolehtii lapsen tiedonsiirrosta vastaanottavaan hoitopaikkaan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalle yhteistyössä vanhempien kanssa. Keskustelussa otetaan huomioon lapsen etu ja huoltajien mielipide.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen tapahtuu sujuvasti sovittujen yhteistyökäytäntöjen mukaisesti. Lapsella ja perheellä on mahdollisuus tutustua esiopetusyksikköön ja sen henkilöstöön ennen esiopetuksen alkua.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁰, varhaiskasvatustien⁷¹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷².

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

⁶⁹ Esimerkiksi varhaiskasvatustien 40–42 §

⁷⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷¹ Varhaiskasvatustien 20 §

⁷² YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷³.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöyhteistyölle⁷⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihmisen ymmärtää ekologisen kestäväyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestäväyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Kuopion varhaiskasvatuksen arvoperusta

Kuopion kaupungin arvoja ovat rohkeus, yhdessä tekeminen, sitoutuminen, luottamus, luovuus ja asiakaslähtöisyys. Varhaiskasvatuksen omina arvoina korostuvat kaupungin arvojen lisäksi palveluhenkisyys, luotamuksellisuus sekä lasten ja perheiden osallisuus. Näihin arvoihin ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2016) liittyen on Kuopiossa määritelty painotukset varhaiskasvatustoiminnalle:

- lapsuuden arvo ja ainutlaatuisuus
- lapsen oikeus hyvään sensitiiviseen perushoittoon, huolenpitoon ja läheisyyteen. *Sensitiivisyys on aikuisen kykyä tunnistaa lapsen tunnetiloja ja vastata niihin. Sensitiivinen aikuinen on lämmin ja osoittaa lapselle kiintymystä ja huolenpitoa. Hän arvostaa, kuuntelee, kunnioittaa, rohkaisee ja kehuu lasta sekä tunnistaa ja vastaa lapsen huolenaiheisiin ja tunnetiloihin tarkoituksenmukaisesti.*
- lapsen oikeus oikeudenmukaiseen ja tasavertaiseen kohteluun, fyysiseen ja psyykkiseen turvallisuuteen, tunteiden ilmaisuun ja käsittelyyn, sosiaalisten taitojen harjoitteluun, opetukseen, osallisuuteen ja leikkiin
- toisen kunnioittaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja tasa-arvo
- kiusaamisen ennaltaehkäisy

⁷³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

- kulttuurien huomioiminen avarakatseisesti ja suvaitsevaisuus
- vanhemmuuden ja kodin roolin vahvistaminen.

Varhaiskasvatustoiminnan painotuksien toteutumisen edellytyksenä on

- fyysisesti ja psyykkisesti turvallinen ympäristö lapselle
- rauhallinen ja kiireetön toimintaympäristö
- lapsen osallisuuden huomioiminen: lapsi tulee nähdä ja kuulla, hänellä on mahdollisuus olla osallinen itseään koskevissa asioissa ja hän saa kokemuksen siitä, että voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin
- leikin itseisarvon ymmärtäminen lapselle ominaisimpana tapana toimia
- eettinen kasvatusta, jossa lapsia ohjataan empaattisuuteen, anteeksipyyttämiseen, hyviin tapoihin, tasa-arvoisuuteen, itsestä ja kaverista huolehtimiseen sekä tunteiden ilmaisemiseen
- avoin ja luottamuksellinen yhteistyö huoltajien kanssa.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiesaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatustilanteiden lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Oppimiskäsitys Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa vallitsee lämmin vuorovaikutus ja myönteinen, kannustava ja turvallinen ilmapiiri. Henkilöstön säännölliset suunnittelu-, arviointi- ja palaverikäytännöt ja tiimityö luovat edellytykset lasten oppimiselle. Oppimiskäsitys pohjautuu ns. kokopäiväpedagogiikkaan, jossa oppiminen korostuu kaikissa arjen tilanteissa ja toiminnoissa. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta toteutuu siten, että lapset osallistuvat ja saavat vaikuttaa toiminnan ja toimintaympäristön suunnitteluun. Leikki on kaiken oppimisen perusta. Leikkiessään lapsi prosessoi näkemäänsä, kokemaansa ja kuulemaansa. Kuopiolaisen työntekijän sanoin: ”Lapset oppivat erilaisissa pienryhmissä tutkien ja ihmetellen, toisiltaan oppien ja toisiaan opettaen”.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaan, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimisesta sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työntekeä sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuun-

⁷⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 ja 23 §

nitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Laaja-alainen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Laaja-alaisen osaamisen alueita käsitellään monipuolisesti huomioiden lasten kiinnostusten kohteet sekä heidän ikä- ja kehitystasonsa. Laaja-alaisen osaamisen alueiden toteutumisen suunnittelu ja arviointi kirjataan Ryhmävasu-asiakirjaan, joka ohjaa tiimin laadukasta pedagogista toimintaa.



Kuvio 2. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet⁷⁶

⁷⁶ Opetushallitus 2017.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Ajattelu ja oppiminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Lasten mielenkiinnonkohteet ja omat kysymykset ovat ajattelun ja oppimisen kehittymisen perusta. Kiireetön ilmapiiri ja henkilöstön sensitiivisyys mahdollistavat lasten pohdinnat ja omat oivallukset.

Teema- ja projektityöskentely sekä pienryhmissä toimiminen mahdollistavat lasten ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymisen. Teema- ja projektityöskentelyä suunnitellaan ja toteutetaan lasten mielenkiinnon kohteiden tai lasten havainnoinnin pohjalta.

Keskeistä ajattelun ja oppimisen taitojen kehittämisessä on, että aikuiset ja lapset ihmettelevät asioita ja ilmiöitä yhdessä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitaisuuksia rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta osana lasten ja lapsiryhmien päivittäistä toimintaa.

Toimintatapoja kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun toteuttamiseen kuvataan **Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (Opas varhaiskasvatuksen henkilöstölle 2019)**.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatuksessa lasten liikuntaa edistäviä ja ravitsemus- ja ruokakasvatukseen liittyviä toimintatapoja kuvataan luvussa 4. Kuopion varhaiskasvatuksen julkaisemassa **Taaperon arki –käsikirjassa** kuvataan alle 3-vuotiaiden turvalliseen arkeen ja hyvinvointiin liittyviä toimintatapoja. Varhaiskasvatustoiminnassa perushoitotilanteiden pedagogiikkaa arvostetaan ja hyödynnetään oppimistilanteina.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatustoiminnassa ja esiopetuksessa tieto- ja viestintäteknologiset hankinnat tehdään vuosittain järjestelmällisesti laaditun suunnitelman pohjalta (Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön kehittämissuunnitelma 2017–2022). Esiopetusryhmiin hankitaan tavoitteiden mukaiset laitteet ja ohjelmistot sekä rakennetaan opetusta tukeva digitaalinen oppimisympäristö, jotta opetussuunnitelmien sisällöt toteutuvat. Laitteiden ja ohjelmistojen hankinta etenee varhaiskasvatustoiminnan puolelle suunnitelman mukaisesti. Henkilöstölle järjestetään riittävä perehdytys ja koulutus sekä tekninen tuki.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja – käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvät mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Kuopion varhaiskasvatuksessa

Toimintakulttuuri vaikuttaa suoraan varhaiskasvatuksen laatuun. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä on vastuussa työtehtävänsä mukaisesti toimintakulttuurin luomisesta ja kehittämisestä. Henkilöstö sitoutuu työssään varhaiskasvatuksen arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.

Kuopiossa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ohjaa pedagogisen johtamisen vuosikello. Pedagogisen johtamisen tarkoituksena on edistää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti henkilöstön oppimista ja jatkuvaa pedagogiikan kehittämistä perustehtävän suuntaisesti. Kuopiossa on toteutettu kaikille ammattiryhmille suunnattu pedagogisen johtajuuden koulutuskokonaisuus, jossa keskeisiä teemoja ovat olleet pedagoginen johtajuus, vasupohjainen varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen suunnittelu, arviointi, dokumentointi ja kehittäminen sekä oppiva ja kehittyvä tiimi ja tiimin jäsenenä toimiminen.

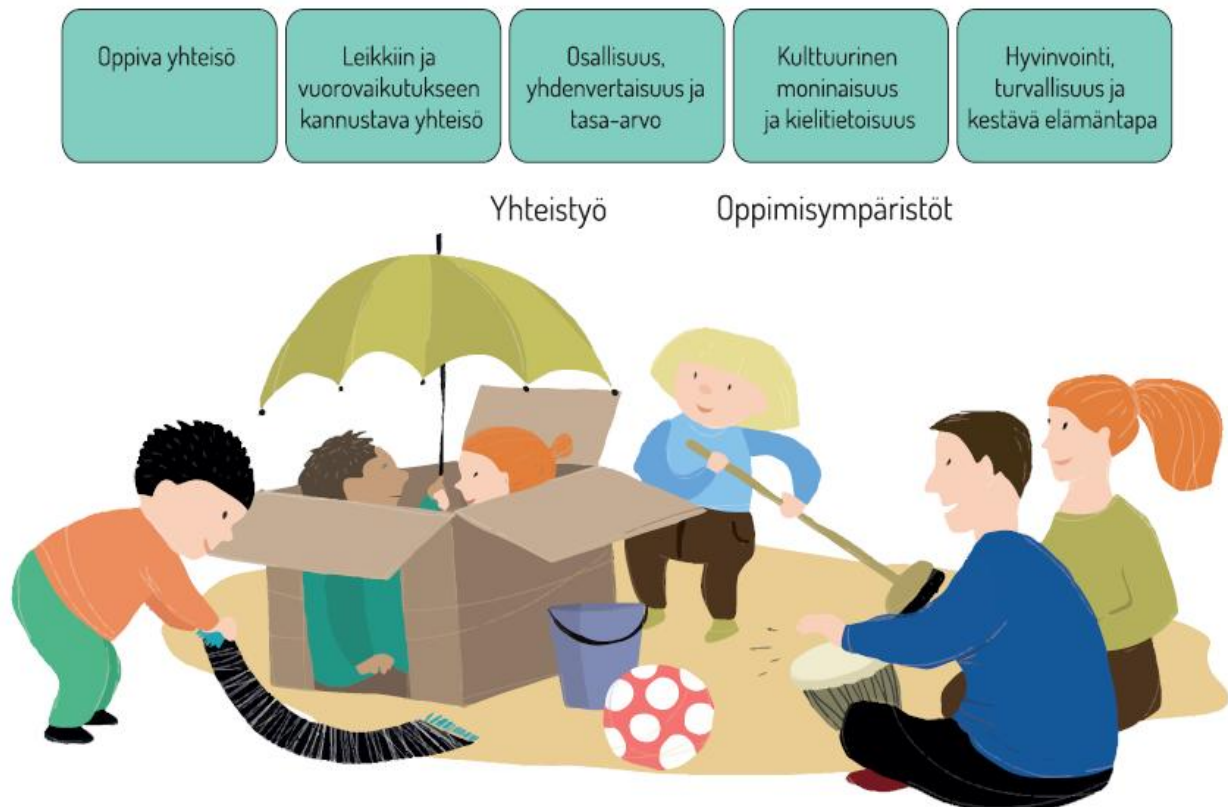
Vuosikellossa on määritelty kaupunki-, alue-, yksikkö- ja tiimitasoiset pedagogisen johtamisen rakenteet ja arviointi.

Yksikön esimies on vastuussa pedagogisen johtamisen rakenteiden mukaisen toiminnan toteutumisesta omassa yksikössään. Jokaisessa lapsiryhmässä on nimetty tiimivastaava varhaiskasvatuksen opettaja, joka on vastuussa oman lapsiryhmänsä pedagogisesta johtamisesta. Perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaa perhepäivähoidonohjaaja tai päiväkodinjohtaja. Päiväkotien henkilöstöllä ja perhepäivähoitajalla on vastuu varhaiskasvatuksen toteuttamisesta omassa lapsiryhmässään.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kuopion varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittymistä tukee yhteisesti sovittujen pedagogisten painopisteiden määrittely. Painopistealueet päätetään ennalta sovituksi ajaksi, yleensä 2-3 vuodeksi kerrallaan. Yksiköiden suunnittelu- ja arviointipäivissä tarkastellaan painopisteiden toteutumista omissa yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri



Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri⁷⁸

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehdyttymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

⁷⁸ Opetushallitus 2016.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä Kuopion varhaiskasvatuksessa

Pedagogisen johtamisen vuosikellon rakenteet mahdollistavat varhaiskasvatustoiminnan ja oppivan yhteisön kehittymisen. Vuosikellossa määritellyt yksiköiden suunnittelu- ja arviointipäivät, säännölliset aluekokoukset ja tiimi-, ammattiryhmä- ja yksiköiden palaverit toimivat arvioinnin, tiedon ja osaamisen jakamisen ja samalla ammatillisen kehittymisen rakenteina.

Kuopion varhaiskasvatuksessa käydään työntekijän ja hänen lähimmän esimiehensä välinen luottamuksellinen keskustelu. Kehityskeskustelussa käydään läpi työntekijän työtä, tavoitteita, osaamista ja sen kehittämistä sekä työhyvinvointia. Kehityskeskustelu voidaan toteuttaa myös ammattiryhmittäin tai tiimeittäin esimiehen johdolla.

Oppivan yhteisön toimintakulttuuria kehitetään kouluttamalla henkilöstöä. Koulutussisältöinä ovat työelämäosaaminen sekä ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen. Kasvatusyhteistyön kehittämiseen liittyvät koulutukset toteutetaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Pedagogiset painopistealueet huomioidaan henkilöstön koulutusten suunnittelussa.

Yhteisön oppimista kehitetään vuosittain toteutettavien asiakaskyselyiden palautteen perusteella. Asiakaskyselyjen tulokset käydään läpi yksiköissä ja yksikön toimintaa kehitetään niiden perusteella.

Lisäksi merkityksellisiä ovat huoltajien ja henkilöstön välisten keskustelut sekä lasten esiin tuomat asiat.

Yksiköissä hyödynnetään hankkeiden ja eri oppilaitosten opinnäytetöiden tuloksia ja tuotoksia.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.



Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö Kuopion varhaiskasvatuksessa

Opetushallituksen, Kuopion kaupungin ja Siilinjärven kunnan yhteishankkeessa laadittiin **Leikin käsikirja**. Käsikirjan tarkoituksena on lisätä henkilöstön ymmärrystä leikin syvällisestä merkityksestä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Siinä kuvataan leikin merkitystä eri-ikäisten lasten ominaisena tapana toimia sekä tuodaan esille näkökulmia varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun ja oppimisympäristön muokkaamiseen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön yhtenä tehtävänä on vahvistaa lapsen itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Turvallisessa yhteisössä lapset ja henkilöstö yhdessä pohtivat ristiriitoja ja keinoja niiden ratkaisemiseen. Kuopiossa on laadittu **Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma**, jonka pohjalta laaditaan ryhmäkohtainen suunnitelma osaksi Ryhmävasua. Suunnitelma tehdään toimintavuosittain.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatusta toteutetaan inklusiivisen periaatteen mukaisesti, jossa painottuvat osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Varhaiskasvatuksen järjestäminen, rakenteet ja toimintakulttuuri tukevat inklusiivisten periaatteiden toteutumista.

Tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Henkilöstön tulee olla arjen tilanteissa sensitiivisiä, läsnä olevia ja vastaanottavaisia sekä lasten aloitteille, että havainnoille lapsesta. Ryhmävasuun kirjataan, miten lasten osallisuus huomioidaan toiminnassa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti huoltajille järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁹ Yhdenvertaisuuslaki 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta osana lasten ja lapsiryhmien päivittäistä toimintaa. Kulttuurien ja katsomusten moninaisuus tehdään näkyväksi huomioiden päivähoitoyksikön omaleimaisuus.

Toimintatapoja kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun toteuttamiseen kuvataan oppaassa: **Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa – opas henkilöstölle.**

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.⁸⁰ Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittämisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästävyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Kuopion varhaiskasvatuksessa

Lasten liikunnan edistämiseksi on laadittu *Pienet lapset liikkeelle* –toimintamalli ja sitä tukeva **Pienet lapset liikkeelle** -asiakirja (ks. myös luku 4.5).

Kuopion varhaiskasvatussyksiköissä ja perhepäivähoidossa laaditaan turvallisuussuunnitelma, joka päivitetään vuosittain ja käsitellään yhdessä henkilöstön kanssa toimintavuoden alussa. Turvallisuussuunnitelma sisältää pelastussuunnitelman, lähetsintä- ja pihavalvontasuunnitelman, suunnitelman lapsen lääkehoitosta sekä Lapsen ensiapu- ja tapaturmaohjeen.

Kuopiossa on laadittu **Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma**, jonka pohjalta laaditaan vuosittain lapsiryhmäkohtainen suunnitelma.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemukseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko keholaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

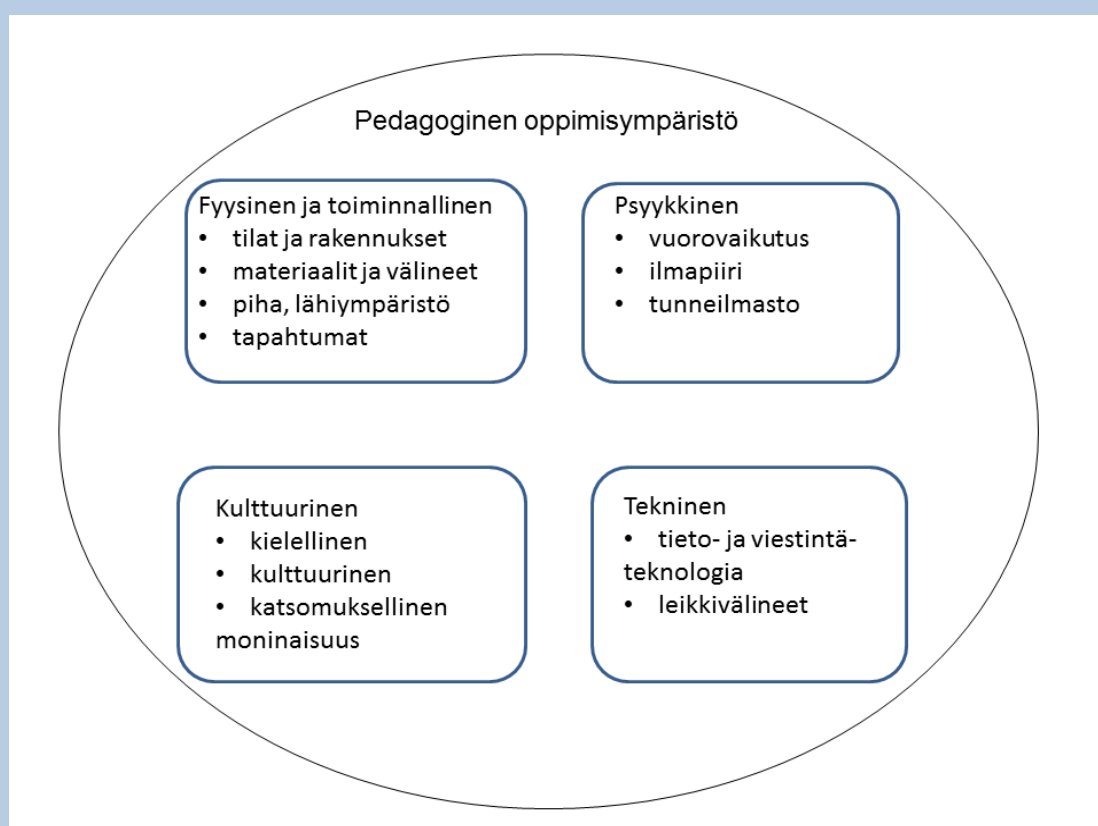
⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvit-
taessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta
osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksen-
mukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään var-
haiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin,
teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu
tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt Kuopiossa

Oppimisympäristökäsitettä voi tarkastella myös laajemmin kuviossa 5. esitettyjen näkökulmien mukai-
sesti.⁸²



Kuvio 5. Pedagoginen oppimisympäristö

Fyysinen ja toiminnallinen oppimisympäristö

- Toimintaympäristössä käytetään tarvittaessa erilaisia kuvia ympäristöjen ja tavaroiden hahmottamiseen ja jäsentämiseen.
- Mahdollistetaan lapselle ominaiset tavat toimia (liikkuminen, leikki, tutkiminen, taiteellinen koke-
minen ja ilmaiseminen) ja rauhallinen oleilu.
- Tavarat, tarvikkeet ja materiaalit ovat omilla paikoillaan lasten saatavilla ja lapset ovat osallisia
ympäristön muokkaamisessa.
- Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan erikseen yksiköissä yhdessä huoltajien
kanssa.
- Lasten omat työt ovat esillä.

⁸² Mukaillen Manninen, Burman, Koivunen, Kuittinen, Luukannel, Passi ja Särkkä (2007) ja Koivunen (2009).

- Liikutaan luonnossa ja liikunta- ja leikkipuistoissa, hiihdetään ja luistellaan.
- Osallistutaan alueellisiin ja kaupungin tarjoamiin tapahtumiin.
- Käydään teatterissa, elokuvissa, torilla, kirjastossa ja museoissa.
- Huomioidaan kielen rikastuttaminen.

Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö

- Ryhmissä vallitsee turvallinen ja lämmin, kaikkia kunnioittava, avoin ja ennakkoluuloton ilmapiiri.
- Aikuinen kohtaa lapsen sensitiivisesti.
- Erilaiset tunteet hyväksytään ja aikuiset auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä.
- Lasten aloitteet huomioidaan toiminnan ja leikkialueiden suunnittelussa.
- Ryhmän säännöt laaditaan yhdessä lasten kanssa.

Kulttuurinen oppimisympäristö

- Tehdään näkyväksi kulttuurien ja katsomusten moninaisuus huomioiden päivähoitoyksikön oma-leimaisuus.
- Hyödynnetään paikallisia kulttuuripalveluja (esim. Kulttuurikello)

Tekninen oppimisympäristö

- Käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa luontevasti pedagogisena työvälineenä⁸³
- Hankitaan tavoitteiden mukaisia laitteita ja ohjelmistoja sekä rakennetaan opetusta tukeva digitaalinen oppimisympäristö⁸³.
- Lasten leikeissä on käytettävissä erilaisia teknisiä välineitä ja toimintamahdollisuuksia (mekaaniset lelut, käytöstä poistetut tekniset ”vempaimet”, korjauspajat).

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja ylläpidetään sekä arvioidaan ja kehitetään

- Säännöllisesti yhdessä lasten kanssa heidän mielenkiinnon kohteiden, iän ja mahdollisen tuen tarpeen mukaan.
- Tiimipalaverissa ja ryhmävasua laadittaessa sekä arvioitaessa.
- Yhteisesti yksikössä kokonaissuunnittelua tehtäessä (esim. tilan ja pihan käytön porrastaminen).

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa.⁸⁴ Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁵.

⁸³ Kuopion varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelma 2017–2022

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁵ Kielilaki {423/2003} 18 § ja ulkomaalaislaki {301/2014} 203 §

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu hyvä vuorovaikutus, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioittaminen, luottamuksellisuus ja dialogisuus. Lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota (ks. luku 2.3).

Kuopion kaupungin päiväkodeissa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan sähköisesti Muksunetti-sovelluksella. Perhepäivähoidossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kirjallisesti.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Päivähoidon hallinto ja päiväkotien ja lapsiryhmien henkilöstö tiedottavat huoltajia Muksunetin Julkaisu-osiossa. Huoltajilla on halutessaan käytössä TietoEdu -sovellus, joka mahdollistaa tiedotteiden lukemisen älypuhelimesta, tabletilta tai mobiililaitelta.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä kiinnitetään huomiota siihen, että

- jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (Lapsen vasu), jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan yhdessä vanhempien kanssa säännöllisesti vähintään kerran toimintavuoden aikana
- lasten leikeistä ja kokemuksista keskustellaan päivittäin yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.
- huoltajia kannustetaan yhteistyöhön, toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen yhdessä henkilöstön kanssa
- huoltajat arvioivat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toteutumista ja laatua vastaamalla asiakaskyselyihin
- sähköisiä palveluja kehitettäessä palvellaan perheitä suoraviivaisemmin huomioiden asiakaslähettäisyys ja asiakkaan tietosuoja.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.⁸⁶

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaisesta tunnistamisesta monialaisessa yhteistyössä.⁸⁷

Monialainen yhteistyö Kuopion varhaiskasvatuksessa

Huoltajan suostumuksella laajaan terveystarkastukseen (1 1/2v ja 4 v) lastenneuvolassa, sisältyy varhaiskasvatuksen työntekijän laatima arvio lapsen hyvinvoinnista (Valtioneuvoston asetus 1.7.2009). Kuopiossa varhaiskasvatuksen henkilöstö täyttää osaltaan neuvolan, päivähoidon ja huoltajien yhteistyölomakkeen, johon kootaan havaintoja lapsen kehityksestä. Huoltajat toimittavat lomakkeen lastenneuvolaan terveystarkastuksen yhteydessä. Yhteistyön tavoitteena on tunnistaa lapsen ikätasoisien kehityksen eteneminen ja ne kehitysalueet, joissa lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta.

Kuopiossa tehdään monialaista yhteistyötä lasten tarpeita vastaavasti neuvolan, lapsiperheiden sosiaalityön sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Varhaiskasvatuspalvelujen, neuvolan ja lapsiperheiden sosiaalityön yhteistyösopimus varmistaa vastavuoroisen osaamisen hyödyntämisen ja kehittämisen varhaiskasvatuspalvelujen, neuvolan ja lapsiperheiden sosiaalityön perustyössä.

Alueelliset yhteistyöryhmät kokoontuvat säännöllisesti ennalta sovitun aikataulun mukaisesti. Yhteistyöryhmiin kuuluu varhaiskasvatuksen esimiehiä, lastenneuvolan terveydenhoitajia, varhaiskasvatuksen erityisopettajia, lapsiryhmien tai päiväkotien kasvatushenkilöstön edustajia ja lapsiperheiden sosiaalityön edustajia.

Moniammatillisen yhteistyön toimintatapoja kuvataan tarkemmin Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa luvussa 5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana.

Varhaiskasvatuspalvelut on osa Kasvun ja oppimisen palvelualueetta. Yhteistyössä perusopetuksen kanssa painottuvat esi- ja alkuopetuksen välinen yhteistyö ja monialainen yhteistyö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Lapsen siirtymistä esiopetuksesta kouluun ja siihen liittyviä yhteistyörakenteita kuvataan Kuopion esiopetussuunnitelmassa 2016.

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuspalvelut tekee yhteistyötä Kuopion kulttuuri- ja liikuntapalvelujen, paikallisen poliisi- ja pelastuslaitoksen sekä eri järjestöjen kanssa. Varhaiskasvatuksen tukipalveluita tuottavat Servica (ruoka- ja laitoshuolto), Tilakeskus ja Istekki (teknologiapalvelut).

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 6). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.



Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on

suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Pedagogisen toiminnan viitekehys Kuopion varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustoiminta perustuu Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmassa määritetyille arvoperustalle ja oppimiskäsitykselle (luvut 2.4 ja 2.5). Pedagogisen toiminnan tavoitteina ja periaatteina ovat:

- Toiminta perustuu välittömään, turvalliseen, luottamukselliseen ja lasta ja perheitä kunnioittavaan vuorovaikutukseen.
- Toiminnan lähtökohtana on lapsen hyvinvointi ja tarpeet - lepo, ravinto, hygienia ja psyykinen hyvinvointi.
- Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa otetaan huomioon oppimisen kokonaisvaltaisuus - kaikki tilanteet ovat lapselle merkityksellisiä oppimistilanteita.
- Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lapselle luontaiset tavat toimia.
- Toimintaa suunnitellaan ja leikki- ja toimintaympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa huomioiden heidän mielenkiinnonkohteensa.
- Toimintaa havainnoidaan ja dokumentoidaan, joiden pohjalta sitä suunnitellaan ja arvioidaan säännöllisesti (tiimipalaverit, suunnittelu- ja arviointipäivät, erilaiset dokumentoinnin välineet).

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti.

Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5). Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Pedagoginen dokumentointi Kuopion varhaiskasvatuksessa

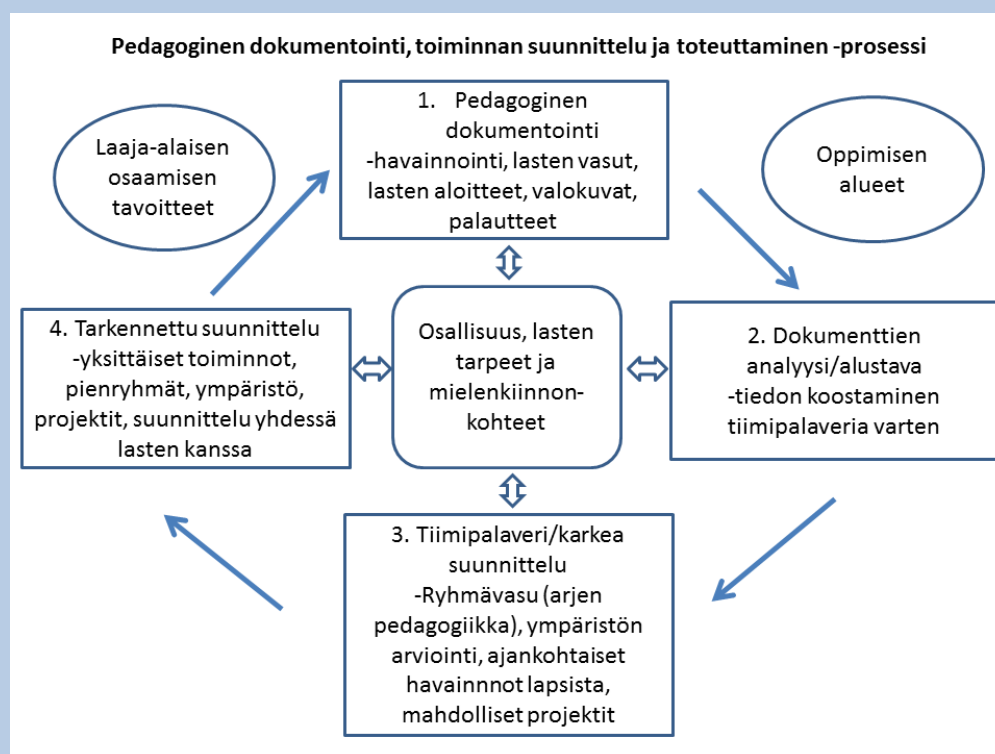
Pedagoginen dokumentointi on kokonaisvaltaisen tiedon hankkimista lapsista ja lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Pedagogista dokumentointia toteutetaan lasten kanssa yhdessä jokapäiväisissä tilanteissa toimien. Pedagoginen dokumentointiprosessi sisältää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin, lasten toiminnan säännöllisen havainnoinnin ja lasten mielenkiinnon kohteiden kartoittamisen erilaisin menetelmin (esimerkiksi haastattelut, valokuvat, videoinnit, sadutus, piirrokset). Pedagogisen dokumentoinnin kautta tuodaan esille lasten onnistumisia ja vahvuuksia sekä nostetaan esille lasten kokemuksia.

Kasvattajayhteisössä arvioidaan yhdessä havaintoja ja dokumentteja, joita käytetään toiminnan suunnittelun pohjana. Pedagogisen dokumentointiprosessin tarkoituksena on saada aikaan muutoksia ajatuksissa, toimintatavoissa ja –ympäristöissä. Tiimivastaavan varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on analysoida dokumentointitietoa tiimipalaverissa käytävää keskustelua varten.

Tiimivastaava varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että dokumentointi- ja havainnointitieto on ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin pohjana sekä siitä, että tieto kirjataan Ryhmävasu-asiakirjaan.

Tiimin tarkempi ryhmätoiminnan suunnittelu on kunkin lapsiryhmän arjen toiminnan suunnittelua, jossa keskeistä on lasten ja huoltajien osallistuminen suunnitteluun.

Perhepäivähoidossa lähiesimies vastaa pedagogisen dokumentoinnin prosessista perhepäivähoitajien tiimeissä. Tiimityö perhepäivähoidossa on pedagogista keskustelua, vertaistukea, toiminnan suunnittelua ja arviointia. Perhepäivähoitaja suunnittelee ja toteuttaa havainnointi- ja dokumentointitiedon pohjalta oman ryhmänsä toimintaa.



Kuvio 7. Pedagoginen suunnitteluⁱ (Sanna Parrila (2016) mukaillen Fonsén, Heikka, Elo)

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Monipuoliset työtavat Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa työ- ja toimintatapana painottuu pienryhmätoiminta. Pienryhmätoiminta toteutuu päivähoidon toimintamuodoissa kullekin ominaisella tavalla. Esimerkiksi perhepäivähoito on jo itsessään pienryhmä. Pienryhmätoiminta on joustavaa ja sen toteuttaminen voi vaihdella mm. seuraavasti:

- vastuuikäisen ympärille muodostuneet pienryhmät (erityisesti alle 3-vuotiaat)
- iän, kasvun ja kehityksen mukaiset pienryhmät
- lasten itse valitsemat pienryhmät
- leikin valintoihin liittyvät pienryhmät
- toimintaan liittyvät pienryhmät (esim. projektityöskentely, leikkiin liittyvät projektit)

Lasten suunniteltu jakaminen pienryhmiin mahdollistaa lasten yksilöllisemmän huomioon ja havainnoinnin sekä parantaa toiminnan toteuttamisen edellytyksiä. Lasten tuen tarpeisiin voidaan vastata paremmin.

Lasten toiminnan ohjauksessa käytetään kokemuksellisia ja toiminnallisia työtapoja sekä huomioidaan lapselle ominaiset tavat toimia; leikki, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen ilmaisu.

Kasvattajan tehtävänä on luoda kiireetön arki, jossa on aikaa ja tilaa lapsen kuulemiselle.

Teema- ja projektityöskentelyssä lapsiryhmien toiminnan tavoitteet ja sisällöt jäsentyvät kokonaisuuksiksi, jotka sisältävät laaja-alaiset oppimiskokonaisuuksien osa-alueet ja oppimisen alueet. Ideat ja teemat oppimiskokonaisuuksiin pohjautuvat lasten mielenkiinnon kohteisiin ja/tai lasten havainnointiin. Kasvattaja ohjaa lasta monipuoliseen toimintaan.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.



Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä Kuopion varhaiskasvatuksessa

Opetushallituksen, Kuopion kaupungin ja Siilinjärven kunnan yhteishankkeessa laadittu **Leikin käsikirja** vahvistaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoisuutta ja osaamista leikin ymmärtämisessä, tukemisessa, ohjaamisessa ja havainnoinnissa. Käsikirjan tarkoituksena on lisätä henkilöstön ymmärrystä leikin syvällisestä merkityksestä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Siinä kuvataan leikin merkitystä eri-ikäisten lasten ominaisena tapana toimia sekä tuodaan esille näkökulmia varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun ja oppimisympäristön muokkaamiseen.

Leikin käsikirjassa on korostettu aikuisen keskeistä roolia lapsen leikin tukemisessa. Hyvän leikin rakentumisessa on avainasemassa sensitiivinen, aktiivinen aikuinen, joka ymmärtää leikin merkityksen. Lapsen kanssa leikkivän aikuisen tärkeimpiä ominaisuuksia ovat tuntevat kädet, hoitava katse, eläytyvä sydän, kuuntelevat sanat ja leikkivä mieli. Sensitiivinen aikuinen kannattelee ja laajentaa lasten leikkiä hyvän vuorovaikutuksen turvin. Aikuisten vastuulla on leikin edellytysten luominen, leikin kannatteleminen ja leikkiminen.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

⁸⁸Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen alueet



Kuvio 8. Oppimisen alueet⁸⁹

Kielten rikas maailma

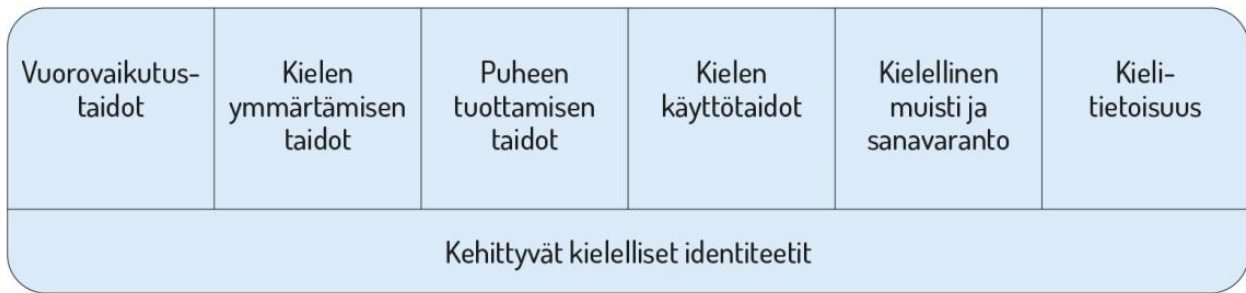
Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit** kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

⁸⁹ Opetushallitus 2017.



Kuvio 9. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviitotomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhutua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi loru- ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerrota tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kielten rikas maailma Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kieli on luontevasti läsnä varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö käyttää monipuolista ja rikasta kieltä ja sanoittaa lapsille asioita, tilanteita ja tunteita huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. Lasta houkutellaan vuorovaikutukseen erilaisia pedagogisia työtapoja hyödyntäen esim. kuvien käyttö, piirtäminen, laulut ja lorut. Lasten kielellisiä valmiuksia seurataan ja arvioidaan yhteistyössä vanhempien kanssa.

Kuopion varhaiskasvatuksessa tutustutaan paikalliseen lastenkirjallisuuteen ja – kirjailijoihin ja tehdään yhteistyötä kirjaston, teatterin ja muiden kulttuuritoimijoiden kanssa.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja keuhollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta.

Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistetaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi ker-toen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin

ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentellessä yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Ilmaisun monet muodot Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion kaupungin perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelma, [Kulttuuripolku](https://peda.net/kuopio/muu-toiminta/kulttuuripolku) <https://peda.net/kuopio/muu-toiminta/kulttuuripolku>, muodostuu vuosittain toteutettavista kulttuurikohdevierailuista ja varhaiskasvatuksessa toteutettavista työpajoista. Työpajat ovat auki lukuvuoden alussa, ja niistä tiedotetaan varhaiskasvatukseen jaettavaa Kulttuurikello-tiedotteessa

Kuopiossa **Kasvatetaan musiikilla - kasvetään musiikkiin** -käsikirja tuo tietoa musiikin merkityksestä lapsen kehitykseen ja oppimiseen sekä antaa keinoja ja ideoita tavoitteellisiin, elämyksellisiin ja lapselle merkityksellisiin musiikkikokemuksiin. Käsikirja on tarkoitettu varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi huoltajille ja muille yhteistyökumppaneille.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin kat-

somuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Minä ja meidän yhteisömme Kuopion varhaiskasvatuksessa

Katsomuskasvatus

Päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kerhoissa tehdään yhteistyötä Kuopion evankelis-luterilaisten seurakuntien varhaiskasvatuksen kanssa erillisen yhteistyösopimuksen mukaisesti. Yhteistyössä toteutettavaa tunnustuksellista toimintaa voidaan järjestää 1-2 kertaa vuodessa. Muiden uskontojen ja katsomusten edustajien kanssa yhteistyöstä sovitaan erikseen.

Mediakasvatus

Mediakasvatus on tavoitteellista varhaiskasvatusta, jossa osapuolina ovat henkilöstö, lapset ja mediakulttuuri. Mediakasvatus integroidaan tarkoituksenmukaisella tavalla muuhun varhaiskasvatuksen toimintaan teema- ja projektityöskentelyssä. Mediakasvatusta toteutetaan monin keinoin, se ei edellytä minkään tietyn opetusmenetelmän, mediasisällön tai -laitteen hallintaa. Siinä painottuvat leikillisuus ja kokemuksellisuus sekä lapsen elämänpiireissä tapahtuva oppiminen. Toiminnassa hyödynnetään niitä mediakulttuurin ilmiöitä, jotka ovat kunkin lapsiryhmän kasvatuksen ja oppimisen kannalta merkityksellisiä. Mediakasvatuksessa keskitytään niihin ilmiöihin, jotka näyttäytyvät lapsille arjessa merkityksellisinä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä-esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhderekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä.

Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästävyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Tutkin ja toimin ympäristössäni Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopion varhaiskasvatuksessa hyödynnetään kaupunkia ympäröivää järvi- ja metsäluontoa sekä asuinalueilla sijaitsevia puistoja (esim. lähiliikuntapuistot). Osassa päiväkotia toteutetaan luonto- ja ympäristökasvatusta Metsämörri-toimintana. Luontoa ja metsää hyödynnetään esikoulussa, ”Metsäeskeri” ja ”Viskareilla” toiminnallisen oppimisen osana. Siellä on mahdollista toteuttaa toimintaa monipuolisesti erilaisia työtapoja hyödyntäen. Kuopion varhaiskasvatuksen on mahdollista osallistua Vihreä lippu – ohjelmaan. Kierrätys ja lajittelu kuuluvat jokapäiväiseen arkeen.

Kasvan, liikun, kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisesta liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisestä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden

alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Kasvan, liikun, kehityn Kuopion varhaiskasvatuksessa

Liikkuminen

Kuopiossa on laadittu Pienet lapset liikkeelle – toimintamalli, jossa on kuvattu lasten ja perheiden kanssa toimivien tahojen⁹⁰ yhteistyö sekä vastuut ja roolit lasten liikkumisen edistämiseksi. Toimintamallia tukee **Pienet lapset liikkeelle** – käsikirja, jossa kuvataan liikkumisen ja leikin merkitystä lapselle luontaisena tapana toimia. Käsikirjassa kuvataan sitä, miten henkilöstö ohjaa lasta kokeilemaan ja liikkumaan monipuolisesti. Käsikirja huomioi myös varhaista tukea tarvitsevat lapset ja antaa asiantuntevaa ja perusteltua tietoa siitä, miten tutut arkitilanteet kotona ja varhaiskasvatuksessa ja tilat ja välineet toimivat lapsen kokonaisvaltaisen liikunnan ja perustaitojen kehittäjänä.

Ruokakasvatus

Sapere – ruokakasvatusmenetelmää käyttäen lapset tutustutetaan ruokamaailmaan aistiensa välityksellä. Saperessa lapset oppivat aistimalla, tutkimalla, kokeilemalla, ihmettelemällä ja leikkimällä.

- Lasta ohjataan terveellisiin, monipuolisiin ravintotottumuksiin ja ruuan kunnioittamiseen.
- Ruokailusta luodaan myönteinen yhdessäolotilanne.
- Jokaisella aterialla lapselle tarjotaan hänen oman kourallisensa verran kasviksia, hedelmiä ja/tai marjoja.
- Lasta rohkaistaan tutustumaan uusiin ruokalajeihin toistuvien maistamiskokemusten kautta
- Lasten ruokailussa ja leikkitilanteissa hyödynnetään pedagogista ruokalistaa. Ruokalistan tavoitteena on ottaa huomioon lapselle ominainen tapa oppia syömään ja oppia ruoista leikin, tutkimisen, ihmettelyn ja ilmaisemisen kautta kaikkia aisteja hyödyntäen.
- Lasta ohjataan hyviin tapoihin ja toisten huomioonottamiseen.
- Ruokailutilanteessa käydään aikuisen ohjailemana lapsen tieto- ja käsitevarastoa kartuttavaa keskustelua.

[Sapere – ruokailoa ja monipuolisia aistikokemuksia koko perheelle](#)

Esimerkkiruokailuun liittyen Kuopion varhaiskasvatuksessa on sovittu seuraavaa:

- Esimies päättää tiimin henkilöstön valvontavelvollisuudesta lasten ruokailussa.
- Yksiköissä ja tiimeissä huolehditaan siitä, että varhaiskasvatussuunnitelmien mukaiset ruokakasvatustavoitteet toteutuvat.
- Kaikissa yksiköissä käydään ruokakasvatukseen liittyvää pedagogista keskustelua.

⁹⁰ Hyvinvoinnin edistämisen palvelualue, Kasvun ja oppimisen palvelualue ja Perusturvan ja terveydenhuollon palvelualue

Terveys ja turvallisuus

Yhteistyötä tehdään terveyteen ja turvallisuuteen liittyen esim. Pelastusopiston, palolaitoksen ja poliisin kanssa sekä paikallisten lääketieteen ja terveydenhuollon oppilaitosten työntekijöiden ja opiskelijoiden kanssa (esim. Nalle-sairaala).

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹¹. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä ruotsia että suomea. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelasta identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹². Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään ta-

⁹¹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹² Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

voitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mieliteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kieli- valinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molempinpuolinen ymmärrys.

Kieleen ja kulttuuriin liittyvät tarkentavat näkökulmat Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa – opas vahvistaa henkilöstön tietoisuutta päivähoidon aloituksesta, suomen kielen opetuksesta ja sen menetelmistä sekä päivähoidon aloituksesta ja yhteistyöstä perheiden kanssa. Lisäksi Kuopiossa järjestetään vuosittain Sanasäkki – koulutusta henkilöstölle.

Kaiken oppimisen lähtökohtana kieli on lapselle ominainen tapa toimia. Oppiminen tapahtuu pienryhmissä leikkien, liikkuen, tutkien ja ilmaisten itseään, unohtamatta taiteellisia kokemuksia. Aikuisten ja toisten lasten antama malli, toiminnan sanoittaminen ja kuvittaminen auttavat lasta oppimaan. Opetusta havainnollistetaan ja konkretisoidaan. Arjen kielenoppimistilanteiden lisäksi lapsella on oikeus säännölliseen, suunniteltuun ja tavoitteelliseen pienryhmissä toteutettavaan suomen kielen opetukseen. Suomi toisena kielenä -opetuksessa tuetaan kaikkia kielen osa-alueita, joita ovat sanasto, kielen rakenteet, puheen tuottaminen, kuunteleminen ja ymmärtäminen. Näin tuetaan lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen valmiuksia. S2-kielenopetuksessa käytetään menetelminä sadutusta, Sanasäkkiä ja kielen harjaannuttamisohjelmia (Kili ja Hali-nalle, **Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa – opas**)

Kuopiossa järjestetään ennen lapsen päivähoidon aloitusta perheen kanssa yhteinen aloituskeskustelu, jossa hyödynnetään Monikulttuurisen lapsen päivähoidon – lomaketta. Yhteisen kielen puuttuessa tulkki osallistuu tapaamiseen. Päivähoidon aloitus ja yhteistyö perheen kanssa on kuvattu tarkemmin Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Kuopion varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa-oppaassa luvussa 4.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

Kaksikielinen varhaiskasvatus Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa kaksikielistä varhaiskasvatusta tarjoavat yksityiset palvelun tuottajat, jotka noudattavat Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kirjaavat kaksikielistä varhaiskasvatusta koskevat tavoitteet omiin erillisiin toimintasuunnitelmiinsa.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁹³. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁹⁴. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁹⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹⁶.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹⁷.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹⁸. Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁹⁹.

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7§

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 30§ ja HE 40/2018 vp, s.103

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7§

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23§

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23§

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35§ ja HE 40/2018 vp, s 105-106

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

Tuen järjestäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki voidaan järjestää perhepäivähoidossa tai päiväkodissa lapsen omassa ryhmässä, integroidussa erityisryhmässä tai pienennetyssä ryhmässä.

Kuopiossa varhaiskasvatuksen erityisopettajat työskentelevät päiväkodeissa ja integroiduissa erityisryhmissä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa varhaiskasvatusalueella perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatustoiminnan kehityksen ja oppimisen tuen ohjauksesta. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa kaupunkitasoisesta ohjauksesta.

5.2. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa¹⁰⁰. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispuolelta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹⁰¹.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön¹⁰².

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹⁰³.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 3§ 1 momentti kohdat 1 ja 10

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 7§ ja HE 40/2018 vp, s 87-88

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41§

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 40-42 §

¹⁰³ Perusopetuslaki (628/1998)25§ 2 mom

¹⁰⁴Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Yhteistyö tuen aikana Kuopion varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyvän huolen herättyä varhaiskasvatuksen työntekijä keskustelelee asiasta huoltajien, oman tiiminsä, esimiehensä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Kun lapsen kehityksen ja kasvun tukemiseen liittyen tarvitaan yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, laaditaan lapsikuvaus neuvolaan. Lapsikuvauksessa kuvataan lapsen kasvun ja kehityksen vahvuudet ja huolet. Lapsikuvauksen laatimisesta ja lähettämistä sovitaan aina huoltajien kanssa. Lisäksi lapsikuvaus tehdään yhteistyötahon (toiminta- tai fysioterapia, puheterapia, perheneuvola/lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut) kanssa sovitusti.

Erityispalvelujen puhelinkonsultaatio lastenneuvoloiden ja varhaiskasvatuspalvelujen henkilöstölle on niitä tilanteita varten, kun työntekijällä herää huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä. Varhaiskasvatuksen työntekijä keskustelelee oman tiiminsä, esimiehensä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja on sen jälkeen yhteydessä huoltajiin ja pyytää kirjallisen luvan lasta koskevaan puhelinkonsultaatioon. Erityispalvelujen puhelinkonsultaatio voi toteutua myös siten, että asiakas ei ole tunnistettavissa. Näissä tilanteissa neuvoo kysytään yleisellä tasolla.

Kuopiossa varhaiskasvatuksessa pyritään monitoimijaiseen työskentelytapaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntoutuksen työntekijät osallistuvat tarvittaessa lapsen vasun laatimiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhuollossa pidettäviin yhteisiin neuvotteluihin ja suunnitelmapäiväkokouksiin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimittaa tarvittaessa lapsikuvauksen yhteistyötahoille huoltajien suostumuksella. Kuopiossa lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten perheneuvolasta, vammaispalveluista tai lasten kuntoutuspalveluista (toimintaterapeutit, fysioterapeutit, puheterapeutit).

Kun lapsi tarvitsee varhaiskasvatusta lastensuojelun avohuollon tukitoimena, sosiaalityöntekijä, huoltajat ja varhaiskasvatuksen työntekijä laativat yhteistyösuunnitelman, jossa kuvataan päivähoidon toteuttamista, tavoitteita ja yhteistyötä.

Kuopiossa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja erityisneuvola tekevät yhteistyötä lapsen aloittaessa päivähoidossa sekä sen aikana.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰⁵ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen.

Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut.

¹⁰⁵ varhaiskasvatuslaki 30 §

Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyelmästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Tuen toteuttaminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa laadukas pedagoginen perustyö tukee kaikkia lapsia. Laadukkaan pedagogisen perustyön lisäksi lasta tuetaan pedagogisilla, rakenteellisilla ja muilla hyvinvointia tukevilla järjestelyillä. Tuen toteuttaminen on kuvattu liitteessä 1.

Kuopiossa päiväkodinjohtajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien yhteistyösopimuksessa kuvataan tehtävät ja vastualueet tukimuotojen ja -tarpeiden järjestelyistä yksiköissä.

5.4. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikutavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut

- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Kuopiossa

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksessa tarjotaan mahdollisuutta Montessoripedagogiikkaan pohjautuvaan varhaiskasvatukseen. Montessoripedagogiikan arvoperusta pohjautuu lapsuuden ainutkertaisuuden sekä toisen ihmisen kunnioittamiseen.

Kuopiossa on steinerpedagogiseen arvopohjaan ja yhteiskristilliseen katsomukseen perustuvat yksityiset päiväkodit.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁰⁶. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰⁷. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰⁸. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutusta eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁹. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹¹⁰.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

¹⁰⁸ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1§ ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kuopion varhaiskasvatuksessa

Kuopiossa arviointia toteuttavat varhaiskasvatuksen hallinto, esimiehet, yksiköt ja -tiimit, henkilöstö, lapsi/lapsiryhmät ja perhe/hoitajat. Kaikista arvioinneista saatavan tiedon avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Hallinnon taso

Varhaiskasvatuksen hallinto vastaa kansallisiin ja muihin ulkopuolisiin arviointikyselyihin. Arviointituloksia ja -koosteita hyödynnetään paikallista varhaiskasvatusta kehitettäessä. Varhaiskasvatuspalvelut käyttää Kuopion kaupungin valitsemaa laatutyön menetelmää, CAF - laadunhallintamallia, joka on julkisen sektorin organisaatioille tarkoitettu kokonaisvaltainen laadun itsearviointityökalu.

Varhaiskasvatuksen hallinto toteuttaa vuosittain kyselyt asiakasperheille. Kyselyissä kysytään säännöllisesti sekä varhaiskasvatuksen järjestämistä että laatua koskevia kysymyksiä. Asiakkailla on mahdollisuus kaupungin verkkosivuilla antaa hallinnolle jatkuvaa palautetta ja tehdä kysymyksiä tai toimenpide-ehdotuksia varhaiskasvatuspalvelujen toiminnan kehittämiseen. Erityisesti Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen toteutumista on arvioitu paikallisesti ensimmäisen kerran keväällä 2018.

Varhaiskasvatuksen hallinto ja esimiehet arvioivat pedagogisen johtamisen vuosikellon ja sen rakenteiden mukaisen toiminnan toteutumista vuosittain. Kehittämisideat kootaan esimieskokouksissa ja sovitaan vuosikelloon tehtävistä muutoksista.

Esimiestaso

Yksiköiden esimiehet arvioivat pedagogisen johtamisen vuosikellon rakenteiden mukaisen toiminnan toteutumista omissa yksiköissään. Esimiehet vastaavat sovittujen varhaiskasvatuksen painopisteiden, ryhmävasujen ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arvioinneista.

Yksikkö- ja tiimitaso

Koko vuoden toimintaa arvioidaan henkilöstölle järjestettävässä yksikkökohtaisessa arviointipäivässä toimintavuoden keväällä. Arvioinnin pohjalta suunnitellaan tulevaa toimintavuotta syksyllä järjestettävässä yksikkökohtaisessa suunnittelupäivässä. Molemmat päivät toteutetaan siten, että kyseiset yksiköt ovat suljettuina ja varhaiskasvatus järjestetään alueella sovitulla tavalla.

Tiimipalavereissa arvioidaan säännöllisesti toimintavuoden aikana ryhmävasun mukaisen toiminnan toteutumista sekä painopisteiden toteutumista sovittujen arviointikäytäntöjen avulla.

Kukin työntekijä arvioi vasupohjaiseen yksikkö- ja tiimitason toimintaan sitoutumistaan sekä omaa osaamistaan ja kehittymistarpeitaan. Arviointia toteutetaan tiimipalavereissa, ryhmävasun avulla sekä kehityskeskusteluissa.

Henkilöstö arvioi lasten osallisuutta, pedagogista toimintaa ja leikkiympäristöjä keskustelemalla lasten kanssa ja hyödyntämällä lasten haastatteluihin ja havainnointiin laadittuja lomakkeita.

Lapsi ja perhe

Henkilöstö yhdessä lapsen ja hoitajan kanssa arvioi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja pedagogisen toiminnan tavoitteita ja niiden toteutumista. Hoitajat voivat arvioida ja antaa palautetta varhaiskasvatuksesta erilaisissa päivittäisissä kohtaamisissa ja hoitajille järjestettävissä tapahtumissa.

Lähteet

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.

Manninen, J., Burman, A., Koivunen A., Kuittinen, E, Luukannel, S., Passi, S. ja Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Määräys OPH-2791-2018 https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/perusteet

Parrila, S. 2016. Tiimit ja tiimiytyminen. Pedagogisen johtajuuden koulutuskokonaisuus. Kuopion lastentarhanopettajat. Luentomoniste.

Kuvat: <http://kuvapankki.kuopio.fi>

Liitteet

Liite 1 Tuen toteuttaminen Kuopiossa

Kokoaikainen, jatkuva ja yksilöllinen tuki • edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä • lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun.	Muut hyvinvointia tukevat järjestelyt • sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
	Rakenteelliset järjestelyt • varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki • lapsi- tai ryhmäkohtaisen avustajan antama tuki • integroitu erityisryhmä tai ryhmän lapsimäärän pienentäminen • henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut
	Pedagogiset järjestelyt • varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki • lapsikohtainen ohjaaminen • viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikation tukeminen • apuvälineiden ja tieto- ja viestintäteknologian käyttö • tulkitsemis- ja avustajapalvelut
	Laadukas pedagoginen perustyö • sensitiivinen lapsen ja perheen kohtaaminen • päivittäinen yhteistyö huoltajien kanssa lapsen haku- ja tuontitilanteissa • havainnointiin ja arviointiin perustuva suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen • pienryhmätoiminta ja lapsiryhmien joustava muuntelu • oppimisympäristöjen muokkaaminen • selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen
Säännöllinen tuki tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä	
Lyhytaikainen tai vähäinen tuki • yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa	